

УДК 81'42: 811.111+811.161.1

ПАМ'ЯТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У МЕМУАРНОМУ ТЕКСТОТВОРЕННІ

Радзієвська Т.В.

Інститут мовознавства ім.О.О. Потебні НАН України

t.v.rad@mail.ru

Статтю присвячено комплексу питань, пов'язаних з дослідженням спогадів та вербальних форм їх відображення в мемуарному дискурсі. Розглядається роль фактора пам'яті в мемуарному текстотворенні. Аналіз здійснюється на англomовному та російськомовному матеріалі мемуарних творів В. Набокова, які вивчаються в аспекті взаємодії статичного та динамічного режимів актуалізації пам'яті.

Ключові слова: *мемуарний дискурс, фактор пам'яті, В.Набоков, текстотворення.*

Статья посвящена комплексу проблем, связанных с исследованием воспоминаний и вербальных форм их отображения в мемуарном дискурсе. Изучается роль фактора памяти в мемуарном текстообразовании. Анализ осуществляется на материале английских и русских мемуарных произведений В.Набокова, которые рассматриваются с точки зрения взаимодействия статического и динамического режимов актуализации памяти.

Ключевые слова: *мемуарный дискурс, фактор памяти, В. Набоков, текстообразование.*

The article focuses on the phenomenon of reminiscences activity and the verbal forms of its manifestation in memoirs discourse. The role of the memory factor in textproduction of memoirs is discussed. Within the scope of case study the English and Russian memoirs works of Vladimir Nabokov are examined in order to show the interaction of static and dynamic regimes of the memory resource.

Keywords: *memoirs discourse, the memory factor, V. Nabokov, textproduction.*

Дослідження Алли Андріївни Калити, передовсім, присвячені сучасним проблемам фонетики [2], позначені увагою до глибинних механізмів мови і мовленнєвої діяльності, вони актуалізують питання зв'язку мови й сприйняття світу, звукової будови мови та психолінгвістичних характеристик мовної поведінки, лінгвокогнітивних, культурологічних, соціопрагматичних аспектів міжмовної взаємодії. До комплексу цих питань належить і вивчення ролі пам'яті в мовній діяльності та текстотворенні, зокрема, у такій сфері, як мемуарний дискурс.

У межах лінгвістичних студій мемуарний дискурс і досі залишається одним з найменш вивчених і описаних як в когнітивному і прагматичному аспектах (проблеми текстотворення, моделювання динаміки мовленнєвої діяльності, етнокультурних традицій, рецепції тексту), так і в багатьох інших

аспектах, зокрема, пов'язаних з питаннями структурно-семантичної будови мемуарного твору, його лексико-синтаксичного наповнення, особливостей реалізації категорії зв'язності (когезії та когерентності), категорії часу та ін. Водночас не виникає сумнівів у тому, що мемуарний текст характеризується такими специфічними рисами, які дають можливість диференціювати його з текстами інших функціональних класів. Ця специфічність зумовлена, передовсім, тим статусом, який має в ситуації текстотворення [6] пам'ять автора – суб'єкта текстотворення, що дає підстави твердити про «фактор пам'яті» як основний і найбільш вагомий текстотвірний чинник у мемуарному дискурсі. Його дія має чимало конкретних виявів (про це докладніше: [7, с. 88–113; 8, 9]).

Як показують тексти спогадів, створені у різні періоди авторами різного культурного, соціального і професійного статусу, пам'ять «реалізує себе» у двох площинах – статичній і динамічній. Як статичний складник ситуації текстотворення пам'ять виявляє себе у вигляді сховища інформації про певні події, факти, обставини, епізоди життя мемуариста, що зберігаються індивідуальною пам'яттю та свідомістю автора. Як динамічний складник вона актуалізує свої процесуальні властивості і визначає характер мемуарної нарації, принципи зв'язності, що в ній постулюються, характер організації тексту в цілому та в деталях, відбір повідомлюваного. Якщо площина статична виявляє себе здебільшого завдяки введенню предикатів пам'яті (*Я пам'ятаю/згадую прекрасний день...*), зокрема і у вигляді модусів пам'яті (*Я пам'ятаю, що Р, Я пам'ятаю, як Р, Я згадую, як, Р, де Р* – певна пропозиція), і робить акцент саме на пропозиціональному змісті висловлення, то площина динаміки часто породжує чималу кількість висловлювань автора-мемуариста щодо особливостей своєї пам'яті, легкості згадування чи, навпаки, необхідності певних додаткових імпульсів для звернення до тих чи інших епізодів життя. У спогадах подібна інформація може бути оформлена не лише окремими реченнями-висловленнями, але й певними внутрішньофразовими засобами (окремими словами, словосполученнями, конструкціями, підрядними реченнями тощо), якими поповнюється як модальна, так і диктальна підструктура висловлення. Пор. *З легкістю (задоволенням, сумом, прихильністю, огидою...) згадую, як Р.*

До площини динаміки належить і віддавна відомий асоціативний механізм пам'яті [4, с. 237–245], саме він визначає особливості процесу спогадів – ментальної та вербальної діяльності мемуариста, яка позбавлена жорсткої впорядкованості та раціоналістичності. Природним результатом роботи асоціативного механізму пам'яті стає текст, когерентність якого зумовлена асоціативними зв'язками, котрі забезпечують мотивованість певних інформаційних блоків у їх лінійному розгортанні, роблять його осмисленим та природним. Лінійне розгортання за асоціативним принципом виступає неодмінною властивістю текстів мемуарного дискурсу і є однією з

найважливіших маніфестацій дії фактора пам'яті у мемуарному текстотворенні.

Серед інших виявів роботи пам'яті у процесі спогадів слід назвати актуалізацію ментального стану, в якому на перший план висувається внутрішнє бачення, коли перед внутрішнім зором автора з'являються ті чи інші картини минулого. Відтак процес згадування ґрунтується на візуалізації інформації, яка в процесі текстотворення вербалізується та займає своє місце у мемуарній нарації, що сприяє виробленню типових засобів введення мемуарної інформації з актуалізацією ментального модусу внутрішнього зору: *Як тепер, бачу її веселою...; Переді мною постає картина зруйнованого Хрещатика...; Перед моїм зором постає моя кімната, якою вона була в моєму дитинстві...* Зауважимо, що в сучасних психологічних розвідках, присвячених механізмам пам'яті, відзначається лише один візуальний складник пам'яті, що пов'язується зі спогадом про яскраву подію життя – т. зв. «flashbulb» [5, с. 114-119], проте тексти мемуарного дискурсу доводять, що основне місце тут належить саме статичним явищам – картинам минулого та їх відтворенню мовними засобами.

Отже, пам'яті як центральному та облігаторному компоненту в модельованій прагматичній ситуації текстотворення мемуарів властиві такі функції: вона виступає сховищем та джерелом мемуарної інформації, визначає механізм лінійної побудови тексту за асоціативним принципом та актуалізує модус внутрішнього бачення, робить його одним з основних модальних операторів тексту. Втім, кожний окремий мемуарний текст реалізує ці властивості у власний спосіб і дія фактора пам'яті поєднується в ньому з дією інших чинників, що на сучасному етапі дослідження мемуарного дискурсу, його когнітивних механізмів, прагматики, внутрішньої організації та лексико-синтаксичного наповнення висуває завдання опису й аналізу – в рамках т.зв. case study – окремих випадків мемуарного текстотворення на матеріалі існуючих текстових творів. У пропонованій розвідці ми звернемося до мемуарного досвіду письменника Володимира Набокова (1899–1977), в зв'язку з чим нашою метою буде показати характер мовної реалізації фактора пам'яті в його спогадах.

Мемуарний дискурс Набокова відзначається такою ж індивідуальністю, як і вся його творчість. Історія створення мемуарних текстів письменника є нетиповою у багатьох відношеннях, зокрема, тому, що його перше звернення до мемуарного жанру не відповідало тому віку автора, в якому зазвичай створюються тексти-спогади. Набоковим написано три версії спогадів. Перша, що мала назву «Conclusive Evidence. A Memoir», була надрукована в Америці в 1951 році англійською мовою і в тому ж році була опублікована в Англії під назвою «Speak, Memoir». Друга – це значно модифікована російськомовна версія спогадів з назвою «Другие берега», яка була видана в 1954 році в Нью-Йорку. Третя являє собою істотно розширений та

доповнений англomовний текст, що вийшов у світ у 1966 році і мав назву «Speak, Memory», він створювався на базі двох попередніх та враховував деякі додаткові відомості. При зверненні до цього мовного масиву слід мати на увазі також і той факт, що першій версії спогадів передувала серія меморіальних нарисів 40-х років, які потім у вигляді окремих розділів увійшли до видання 1951 року. Однак перший нарис «Mademoiselle O» був написаний французькою мовою (1936 р.) і надрукований французьким виданням і лише згодом перекладений англійською мовою. Підсумовуючи свій досвід мемуарного текстотворення англійською та російською мовами, Набоков писав: «Повторное англоизирование русской переделки того, что было прежде всего английским пересказом русских воспоминаний, оказалось дьявольски трудной задачей» (цит. за [3, с. 420]).

Таким чином, ексклюзивна історія створення набоківського мемуарного дискурсу схематично виглядає як ланцюжок етапів: переказ російських спогадів, що існували, очевидно, в усній формі, англійською мовою з проміжним етапом створення низки літературно-мемуарних нарисів, адресованих американському читачеві; створення на базі цього тексту спогадів російською мовою з іншим адресатом – колом російських емігрантів; створення на базі обох попередніх нового англійського тексту з урахуванням позамовних реалій 60-х років (зокрема, нового статусу автора як всесвітньовідомого письменника та дистанції, що збільшилась між часом написання та зображуваним світом), а також певних нових відомостей, фактажу, який Набоков отримав після написання перших версій. Тому звернення до цього мемуарного дискурсу закономірно піднімає низку загальнолінгвістичних питань, пов'язаних з вивченням його когнітивних, культурологічних аспектів, прагматики тексту. Вивчення питань перекладу (і самоперекладу) тут перетворюється на вивчення міжкультурної і міжмовної взаємодії, що отримує вигляд мовнокультурного і прагматичного перекодування, вивчення мовленнєвої діяльності одного суб'єкта в різних соціокультурних і часових площинах.

Відносно такого когнітивно значущого чинника текстотворення, як фактор пам'яті, слід сказати, що попри те, що низка розділів у мемуарних текстах створювалась як літературно-мемуарні нариси, він, вочевидь, відіграє провідну текстотвірну роль в усіх названих текстах, хоча його дія в них і не є тотожною. У рамках даної розвідки ми звернемося до текстів двох останніх версій спогадів «Другие берега» (1951) та «Speak, Memory» (1966).

Безпосереднім індикатором дії фактора пам'яті виступає традиційне для цього жанру використання предикатів пам'яті *помнить, вспоминать, to recall, to remember* для визначення джерела походження повідомлюваної інформації. Висловлення такого типу дають уявлення про зміст пам'яті: 1) *Однако я помню не только убожество, аляповатость, желатиновую несъедобность в зрительном плане этих картин [...]; я помню и то, как прелестны были сами пластинки.* 2) *Я помню постепенную гибель этого*

защитного листика... 3) *Помню мутный, мокрый и мрачный октябрьский день...* 4) *I remember him as a slender, neat little man with a dusky complexion, gray-green eyes flecked with rust, a dark, bushy mustache, and...* 5) *In this connection, I remember the visit of a schoolmate, a boy of whom I was very fond and with whom I had excellent fun...* 6) *I remember the sail, the sunset and the lighthouse pictured on that pail, but I cannot recall the dog's name, and this bothers me.* 7) *I seem to remember a door ajar into a drawing room...* 8) *...I remember, for instance, letting a child's marble fall from an upper landing upon his attractive, hard-looking head as he walked downstairs...* Висловлення про вміст пам'яті можуть набувати вигляду т.зв. екзистенціальних речень [1, с. 205–283], що мають трикомпонентну семантико-синтаксичну структуру (об'єкт побутування, сфера побутування, зв'язка), напр.: *У меня, впрочем, есть в памяти и более ранняя связь с этой войной; ...сияют у меня в памяти все те необыкновенные, баснословные места – северные трясины, южные степи...*, де пам'ять виступає як сфера побутування певного об'єкта, в той час як сама номінація об'єкта має метонімічний характер і по суті позначає інформацію про об'єкт.

Особливістю російськомовного тексту спогадів став прийом персоніфікації пам'яті з використанням імені *Мнемозина* (відомо, що серед варіантів назв для першої англійської версії спогадів, фігурувала назва «*Speak, Mnemosyne*», від якої потім відмовилися): 1) *Привередничают и корячаться Мнемозина начинает только тогда, когда доходишь до глав юности.* 2) *С помощью Василия Мартыновича Мнемозина может следовать и дальше по личной обочине общей истории.* 3) *Рука Мнемозины, теперь в нитяной перчатке буфетчика Алексея, ставит ее, в совершенстве заправленную, с огнем как ирис, посередине круглого стола.* Цей прийом посилює статус фактора пам'яті, кожного разу підкреслюючи провідну роль «меморіального субстрату» в створенні тексту, ніби віддаючи авторові другорядну роль. Але в останній англійській версії образ Мнемозіни зникає майже повністю, що пов'язано з інтенцією до посилення фактографічності тексту.

Серед основних особливостей набоківського мемуарного дискурсу – особливо це стосується російськомовного тексту спогадів – слід виділити увагу до власної пам'яті, її механізмів, намагання спостерігати за її роботою, часто примхливою та ірраціональною за своїм характером. Властива Набокову вимогливість до себе як автора, що прагне знайти найбільш точні й адекватні вербальні засоби для вираження певного змісту у межах художнього текстотворення, притаманна і його мемуарному дискурсу. Відзначаючи індивідуальні нюанси роботи пам'яті, самого процесу згадування, він знаходить засоби для відображення одночасного напливу спогадів, різнорідних або різночасових, пише про лакуни в пам'яті або неможливість згадати певні деталі події, про складну взаємодію зовнішніх

імпульсів та роботи свідомості. Набоков неодноразово звертається до загальних властивостей своєї пам'яті та підкреслює любов до процесу спогадів, до минулого, вважає це спадковою рисою: *Заклинають и оживляют былое я научился Бог весть в какие ранние годы – еще тогда, когда, в сущности, никакого былого и не было [...]. Полагаю, кроме того, что моя способность держать при себе прошлое – черта наследственная.* У англійській версії цей зміст передано у такий спосіб: *The act of vividly recalling a patch of the past is something that I seem to have been performing with the utmost zest all my life, and I have reason to believe that this almost pathological keenness of the retrospective faculty is a hereditary trait.*

Говорячи про свого дядю В.І. Рукавішнікова, він наголошує на здатності своєї пам'яті зберігати не лише інформацію про обставини подій, але й інформацію про свої психічні стани при сприйнятті цих подій: *По истечении почти сорока лет я без труда восстанавливаю и общее ощущение, и подробности его в памяти...* Він відзначає чіткість своєї пам'яті, її здатність зберігати інформацію у незмінному вигляді впродовж досить тривалого часу: *...при отчетливости личной памяти неотчетливость семейной отражается на равновесии слов.* Характеризуючи складний, зигзагоподібний процес спогадів, він пише про роль у ньому певних зовнішніх імпульсів (*And now a delightful thing happens. The process of recreating that penholder and the microcosm in its eyelet stimulates my memory to a last effort*), а також про примхливе поєднання в пам'яті різних деталей однієї події (*The leaves mingle in my memory with the leather of her shoes and gloves, and there was, I remember, some detail in her attire...*), іноді про окрему вихоплену пам'яттю деталь або подробицю.

У текстах спогадів відзначається і те, коли в процесі згадування виявляється, що пам'ять про певні деталі стерлася і мемуарист не в змозі відтворити повну картину згадуваного: *The disintegrating process continues still, in a different sense, for when, nowadays, I attempt to follow in memory the winding paths from one given point to another, I notice with alarm that there are many gaps, due to oblivion or ignorance, akin to the terra-incognita blanks map makers of old used to call “sleeping beauties.”* У спогадах звертається увага і на такий феномен, коли згадуються однотипні події, які в пам'яті слабо диференціюються і ніби складаються в одну подію, в зв'язку з чим не вдається їх адекватно описати, ця ситуація виникає при намаганні згадати серію поїздок родини Набокових закордон: *In the far end of my mind I can unravel, I think, at least five such journeys to Paris, with the Riviera or Biarritz as their ultimate destination. In 1909, the year I now single out, our party consisted of eleven people and one dachshund.* Як і чимало інших мемуаристів, Набоков чітко усвідомлює різницю між власними спогадами, аутентичними враженнями, здебільшого отриманими в дитинстві, і тим, що увійшло до пам'яті завдяки розповідям інших осіб і намагається провести межу між ними: *It seldom happens that I do not quite know whether a recollection is my*

own or has come to me secondhand, but in this case I do waver, especially because, much later, my mother, in her reminiscent moods, used to refer with amusement to the flame she had unknowingly kindled.

Заслуговує на увагу свідчення про індивідуальну властивість пам'яті, пов'язану з професійною письменницькою діяльністю, а саме: при передаванні певної мемуарної інформації (події, вербальної поведінки, рис зовнішності тощо) персонажу створюваного художнього тексту, ця інформація зникає з фонду власної пам'яті автора: *В холодной комнате, на руках у беллетриста, умирает Мнемозина. Я не раз замечал, что стоит мне подарить вымышленному герою живую мелочь из своего детства, и она уже начинает тускнеть и стираться в моей памяти.* Див. у англійському тексті: *I have often noticed that after I had bestowed on the characters of my novels some treasured item of my past, it would pine away in the artificial world where I had so abruptly placed it.*

Значущим виявом дії фактора пам'яті в мемуарному дискурсі Набокова є висловлення, зумовлені інтенсивністю мемуарного переживання, радістю звернення до атрибутів минулого: 1) *I see again my schoolroom in Vyra, the blue roses of the wallpaper, the open window. Its reflection fills the oval mirror above the leathern couch where my uncle sits, gloating over a tattered book. A sense of security, of well-being, of summer warmth pervades my memory. That robust reality makes a ghost of the present.* 2) *В некошеных полях за парком воздух переливался бабочками среди чудного обилья ромашек, скабиоз, колокольчиков, – все это скользит у меня сейчас цветным маревом перед глазами, как те пролетающие мимо широких окон вагона-ресторана, бесконечно обольстительные луга, которых никогда не обследовать пленному пассажиру.* 3) *И вот тут-то, при этом сладчайшем содрогании Мнемозины, случается чудо: я снова пытаюсь вспомнить кличку фокстерьера, – и что же, заклинание действует!* Часто інтенсивність мемуарного переживання втілюється в простій і безпосередній емоційній реакції мемуариста, яка вербалізується у формі традиційного окличного речення без будь-яких літературних вишукувань: 1) *Какое невероятное количество томов и томиков она перечла нам на этой веранде, у этого круглого стола, покрытого клеенкой!* 2) *Между тем сам по себе ее французский язык был так обаятелен!* 3). *...упустил дивного эльальбума!* Експресивність може посилюватися завдяки вживанню оцінної лексики, часток, займенників з емпатичним значенням: *Постояннейшим же источником очарования в часы чтения на вырской веранде были эти цветные стекла, эта прозрачная арлекинада!*

У тексті російськомовної версії спогадів «Другие берега» широко представлені висловлення, в яких фіксується ступінь збереженості в пам'яті певних відомостей, які, вочевидь, становлять значну цінність для автора, що також має відношення до емоційного сприйняття повідомлюваного з боку

автора: 1) *Живо помню, например, приключения американского Голивога...* 2) *...ясно вспоминаются мне, как только воображаю ее руки: манера чинить карандаш к себе...* 3) *Ярко возникают у меня в памяти лепные морщины его раскрасневшегося лба...* 4) *Эту художественную серию действий я недаром помню так точно: много раз мы разыгрывали ее с двоюродным братом...* 5) *Вот этот звук дословно помню из одного ее письма, – и никогда впоследствии не удалось мне лучше нее выразить тоску по прошлому.* Подібна емоційність не властива останній англомовній версії спогадів, де висловлення про згадування здебільшого мають констатуючий характер і позбавлені емоційного компонента. Напр.: 1) *I remember one day when I warily brought my net closer and closer to an uncommon Hairstreak that had daintily settled on a sprig...* 2) *One night, during a trip abroad, in the fall of 1903, I recall kneeling on my (flattish) pillow at the window...*

Як зазначалося вище, одним з найвиразніших виявів дії фактора пам'яті в процесі мемуарного текстотворення є активізація модусу внутрішнього зору, який дозволяє авторові подавати інформацію крізь призму того стану згадування, який переживається ним самим як суб'єктом текстуальної діяльності. У цій ситуації згадування перед внутрішнім зором мемуариста виникають цілісні картини і сцени з минулого. Вербальне оформлення цієї інформації, первісно доступної лише самому суб'єкту, її «власнику», супроводжується використанням модусів, що несуть семантику візуалізації («картинності») тієї інформації, яка повідомляється адресатові. У текстах Набокова цей аспект візуалізації мемуарної інформації маніфестується у різноманітному репертуарі мовних засобів, основу якого становлять предикати бачення, актуалізації ментального стану, виникнення картини чи образу, переведення інформації з фонду довготривалої пам'яті до актуалізованого стану свідомості, пов'язаного з внутрішнім баченням, мовленнєвою діяльністю й текстотворенням: *I see..., I call up the image..., ...come back to me, ...rises in my mind, I can see..., Я вижу..., Я вижу себя..., Вижу, как на картине..., Вижу такую картину...* та ін. Подібне представлення мемуарної інформації займає вагоме місце і в англомовній, і в російськомовній версіях спогадів: 1) *A big cretonne-covered divan, white with black trefoils, in one of the drawing rooms at Vyra rises in my mind, like some massive product of a geological upheaval before the beginning of history.* 2) *I see myself, for instance, clambering over wet black rocks at the seaside...* 3) *I can see my brother casting...,* 4) *All her mannerisms come back to me when I think of her hands...* 5) *It is also true that when I call up the image of a particular path remembered in minute detail but pertaining to a summer before...* 6) *Вижу, например, такую картину...* 7) *Вижу мать, отдающую мяч в сетку – и топаящую ножкой в плоской белой туфле...* 8) *...вижу, как она терпеливо топает туда по длинным желтым коридорам, под смешливым взглядом слуг...* 9) *Затем вижу: посреди дома, вырастая из длинного, залоподобного помещения...* 10) *...вижу ее, привставшую на цыпочки, чтобы потянуть*

книзу ветку черемухи.... Звичайно, цей потужний візуальний складник набоківських спогадів не міг не привернути уваги критиків, один з яких – Альфред Аппель, учень Набокова з Корнелльського університету, знайшов оригінальну формулу для його характеристики: «Оскільки самосвідомість для Набокова – справжній оптичний прилад, його намагання повернутися в минуле час від часу здаються відчутно зримими» [3, с. 428].

У російськомовній версії спогадів знаходимо свідчення особливої інтенсивності актуалізації подібних станів, інтенсивності «ліній» і «кольорів» в картинах, що виникають перед внутрішнім зором мемуариста: *Вижу его так отчетливо, сидящим со скрещенными худыми ногами у стола...; ...как сейчас вижу брата, закатывающего глаза и восклицającego...; Совершенно ясно вижу ее, сидящую за чайным столом...; Вижу, как на картине, его небольшую, тонкую, аккуратную фигуру, смугловатое лицо, серо-зеленые со ржавой искрой глаза....* Разом з тим Набоков практично ігнорує репертуар, пов'язаний з використанням лексики «забування», який досить часто можна знайти в текстах-спогадах (*я не забуду..., ніколи не забуваю..., неможливо забути...*), які належать швидше до стереотипних перифраз, що утворюють своєрідний набір мемуарних штампів (Набоков, як відомо, уникав будь-яких штампів при створенні тексту). Серед поодиноких вживань такого типу: *Never shall I forget that first reading* – фраза, що виникає при згадуванні одного з його вчителів.

Не можна не сказати про те, що основним засобом передачі актуалізованості певної картини перед внутрішнім зором мемуариста стають форми дієслів тепер. часу, які широко використовуються різними мемуаристами, в тому числі і Набоковим – в обох версіях спогадів. У подібних висловлюваннях дієслівні форми правомірно порівняти з засобами мовної реалізації репортажу або усного коментування, оскільки їхня функція полягає у вербалізації того, що постає перед зором автора: *На подъемном столике мать играет со мной в дурачки. Хотя день еще не начал тускнеть, наши карты, стакан, соли в лежащем флакончике [...] демонстративно отражаются в оконном стекле....*

У англомовній версії такі описи, як правило, втрачають зв'язок з модельованим планом теперішнього часу і переводять опис події у план минулого, часто за допомогою предикатних форм зі словом *would*. Так, наведена вище сцена гри в карти, яка має місце у вагоні поїзда під час подорожі до моря, передається як: *At a collapsible table, my mother and I played a card game called durachki. Although it was still broad daylight, our cards, a glass and, on a different plane, the locks of a suitcase were reflected in the window.* Пор. також опис походу Олени Іванівни Набокової влітку за грибами та її повернення з повним кошиком: *Вот, выйдя из-под каплюющей и шуршащей сени парка, она замечает меня, и немедленно лицо ее принимает странное, огорченное выражение, которое, казалось бы, должно означать*

неудачу, но на самом деле лишь скрывает ревниво-сдержанное упоение, грибное счастье. Дойдя до меня, она **испускает** вздох преувеличенной усталости, и рука и плечо вдруг **обвисают**, чуть ли не до земли опуская корзинку, дабы почеркнуть ее тяжесть, ее сказочную полноту. Около белой, склизкой от сырости садовой скамейки со спинкой она **выкладывает** свои грибы концентрическими кругами на круглый железный стол со сточной дырой посередине. Она **считает и сортирует** их. У англійській версії опис цієї ситуації набуває інших модальних та часових характеристик: *As she came nearer from under the dripping trees and caught sight of me, her face would show an odd, cheerless expression, which might have spelled poor luck, but which I knew was the tense, jealously contained beatitude of the successful hunter. Just before reaching me, with an abrupt, drooping movement of the arm and shoulder and a "Pouf!" of magnified exhaustion, she would let her basket sag, in order to stress its weight, its fabulous fullness. Near a white garden bench, on a round garden table of iron, she would lay out her boletes in concentric circles to count and sort them. Old ones, with spongy, dingy flesh, would be eliminated, leaving the young and the crisp.* Загалом, у англійській версії «Speak, Memory» спостерігаємо стратегію відходу від використання форм безпосередньої фіксації процесу спогадів, що зазвичай втілюється у формах безпосередньої мовленнєвої поведінки – у використанні зворотів «звичайної» розповіді, структур т.зв. первинного синтаксису, у фіксації автором своїх актуальних емоційних станів. Ця тенденція пояснюється загальною концепцією останньої версії спогадів, яка розглядалась автором і як текст автобіографічної спрямованості, про що свідчить поява підназви «An Autobiography Revisited». У зв'язку з цим чимало дискурсивних форм, які є типовими для мемуарного дискурсу, було еліміновано або трансформовано у форми автобіографічного дискурсу, проте і в цій останній версії спогадів фактор пам'яті залишається потужним стимулом текстотворення, а назва тексту має не лише символічний характер, а й такий, що розкриває сутнісні характеристики тексту.

На завершення зауважимо таке. Як показує матеріал, мемуарний дискурс створює переважно синкретичні форми відображення роботи пам'яті, які не проводять чіткої межі між статичними і динамічними режимами в діяльності пам'яті. Лексика і семантико-синтаксичні форми – як в англійській мові, так і в російській – відбивають одночасно і зміст пам'яті як інформаційного фонду й базового ресурсу для мемуарного текстотворення, так і певні дії, які мають місце в процесі згадування. В одних випадках пам'ять як частина свідомості сама актуалізує певні картини минулого, а суб'єкт залишається в стані пацієнта (*вспоминается, ложится на душу мое воспоминание о том, как..., pervades my memory*), в інших випадках, суб'єкт «володіє ситуацією», здійснює вольові зусилля та свідомо оперує своїм меморіальним ресурсом (*восстанавливаю в памяти..., I remember, I force myself to recall...*). Саме завдяки увазі до власної пам'яті,

інтенції до відображення нюансів у її різноманітних виявах інтроспекція, яка є константою спогадів Набокова, стала потужним стимулом для розвитку і збагачення номінативних засобів мемуарного дискурсу.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383с.
2. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення / А. А. Калита. – Тернопіль : Вид-во «Підручники і посібники», 2007. – 318с.
3. Классик без ретуши. Литературный мир о творчестве Владимира Набокова: Критические отзывы, эссе, пародии / [Под общ. ред. Н.Г.Мельникова. Сост., подгот. текста Н.Г.Мельникова, О.А.Коростелева]. – М. : Новое литературное обозрение, 2000. – 688с.
4. Максименко С. Д. Общая психология / С. Д. Максименко. – К.-М. : Рефл-бук, Ваклер, 2000. – 528с.
5. Нуркова В. В. Свершенное продолжается: Психология автобиографической памяти личности / В. В. Нуркова. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – 312с.
6. Радзиевская Т. В. Текстовая коммуникация. Текстобразование / Т. В. Радзиевская // Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис. – М. : Наука, 1992. – С. 79–108.
7. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзівська. – К. : Інститут української мови НАН України, 1993. – 192 с.
8. Радзиевская Т. В. Мемуарист и мемуаристика в условиях социокоммуникативной тоталитарной системы / Т. В. Радзиевская // Мова тоталітарного суспільства. Зб. пр. – К.: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови НАН України, 1995. – С. 115–126.
9. Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту: Текст – соціум – культура – мовна особистість / Т. В. Радзівська. – К. : ДП «Інформ.-анал. агентство», 2010. – 491 с.